

Проф. др Арсен Јаневски

Правни факултет „Јустинијан Први“ у Скопљу

ОБАВЕЗЕ СА ВИШЕ ДУЖНИКА ИЛИ ПОВЕРИЛАЦА И ИЗВРШЕЊЕ ПРЕМА СОЛИДАРНИМ ДУЖНИЦИМА

У раду су обрађена нека питања која су везана за обавезе са више дужника и поверилаца (дељиве, солидарне и недељиве обавезе и солидарна одговорност уређена према Закону о облигационим односима Републике Македоније), и извршење према солидарним дужницима према Закону о извршењу Републике Македоније. На самом почетку рада, у делу о обавеза са више дужника или поверилаца, изложени су дељиви облигациони односи. Затим, аутор је изложио солидарне облигационе односе и недељиве облигационе односе. У раду, аутор је кратко изложио и солидарну одговорност два или више лица за исти дуг, када су судужници дужни да испуне обавезу – свако појединачно или сви заједно. У раду је детаљније изложено питање извршења према солидарном дужнику. У овом делу рада проблематизују се одредбе члана 207 Закона о извршењу Републике Македоније, даје се преглед решења према Закону о извршењу и обезбеђењу Републике Србије и према Закону о извршењу (Овршини закон) Републике Хрватске. На крају рада, дају се одређене сугестије и предлози за побољшање стања у Закону о извршењу Републике Македоније.

Кључне речи: Солидарна одговорност; Солидарни дужници; Извршење према солидарним дужницима; Закон о извршењу; Закон о облигационим односима; Дељиве, солидарне и недељиве обавезе.

1. УВОД

У Закону у облигационим односима,¹ у Глави 5, уређене су разне врсте обавеза које имају одређене специфичности у њиховом настан-

Арсен Јаневски, arsen.janevski@gmail.com.

ку, у односу на стране, на предмете, на њихову садржину и на њихово испуњење. Тако, у Одељку 1 – у члановима 383–390, уређене су новчане обавезе, у Одељку 2 – у члановима 391–399, уређене су обавезе са више предмета међу које спадају алтернативне обавезе, факултативне обавезе и факултативна потраживања, а у Одељку 3 – у члановима 400–423, уређене су обавезе са више дужника или поверилаца, међу које спадају дељиве обавезе, солидарне обавезе и недељиве обавезе.

У овом раду, предмет елаборације биће само обавезе са више дужника и поверилаца (дељиве, солидарне и недељиве обавезе и солидарна одговорност уређена ЗОО), и извршење према солидарном дужнику уређено Законом о извршењу.²

2. ОБАВЕЗЕ СА ВИШЕ ДУЖНИКА ИЛИ ПОВЕРИЛАЦА

Облигациони односи, с обзиром на стране, могу бити прости и сложени. Прости су они односи код којих са обе стране има по једно лице (физичко или правно), а сложени су они код којих сваку страну чине најмање два лица. Множина субјеката у облигационим односима може се појавити при настанку односа, а може и у току трајања односа. Други случај се јавља када два или више лица наслеђују повериоца или дужника, а не ради се о чисто личној облигацији. Облигациони односи са сложеним странама могу постојати у три облика: дељиви, солидарни и недељиви.

2.1. Дељиви облигациони односи

Дељиви облигациони односи уређени су члановима 400 и 401 ЗОО. Гледано с аспекта страна, они се могу јавити – са сложеном дељивом страном повериоца; са сложеном дељивом страном дужника; и са сложеном дељивом страном и поверилаца и дужника. Ова подела се односи само на једнострано обавезујуће односе, код којих је једна страна облигационих односа увек поверилац, а друга дужник. Ако је облигациони однос двострано обавезујући, било која страна тог односа да је сложена, она је истовремено и поверилац и дужник у том односу. Лица

¹ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Сл. весник на РМ*, бр. 18/01, 78/01, 4/02, 59/02, 5/03, 84/08, 81/09 и 161/09.

² Закон о извршењу, *Сл. весник на РМ*, бр. 35/05, 50/06, 129/06, 8/08, 83/09, 50/10, 83/10, 88/10, 171/10 и 148/11. Уставни суд Републике Македоније је интервенисао у појединим одредбама Закона о извршењу Одлукама које су објављене: У. бр. 95/10, *Сл. весник на РМ*, бр. 44/06; У. бр. 12/06, *Сл. весник на РМ*, бр. 124/06; У. бр. 185/06, *Сл. весник на РМ*, бр. 20/07 и У. бр. 96/10, *Сл. весник на РМ*, бр. 167/10. Пречишћени текст са оригиналном нумерацијом чланова Закона о извршењу – ЗИ, објављен је у *Сл. весник на РМ*, бр. 59/11.

која чине сложену страну повериоца називају се саповериоци, а лица која чине сложену страну дужника називају се судужници.

Гледано с аспекта предмета, предмет код ове врсте сложених облигационих односа је дељив. У одредбама члана 400 ЗОО, дат је појам дељиве обавезе, као и које су последице код дељиве обавезе ако се на страни дужника и на страни повериоца налази више лица. Обавеза је дељива ако се оно што се дугује може поделити и испунити у деловима који имају иста својства као и цео предмет, и ако оно том поделом не губи ништа од своје вредности, иначе обавеза је недељива (чл. 400, ст. 1 ЗОО). Дељивост може настати према самој природи предмета или према вољи страна, односно њиховим уговором. Дељивост обавезе је од значаја, не само када се на страни повериоца и на страни дужника налази више лица, него и у случају када се ради о делимичном испуњењу, односно делимичном неиспуњењу облигације, и у случају када се ради о једном повериоцу, односно једном дужнику.³

Када у некој дељивој обавези има више дужника, обавеза се дели међу њима на једнаке делове, ако није одређена друкчија подела, и сваки од њих одговара за свој део обавезе (чл. 400, ст. 2 ЗОО).

Када у некој дељивој обавези има више поверилаца, потраживање се дели међу њима на једнаке делове, ако није што друго одређено, и сваки поверилац може захтевати само свој део потраживања (чл. 400, ст. 3 ЗОО).

Из горе цитираних одредаба, произлази да се за сваког дужника, односно за сваког повериоца, посебно примењују одредбе о могућности захтевања присилног извршења облигације. Исто тако, посебно се поставља питање о доцњи при испуњењу облигације, или о застарелости. Код дељивих облигација, поверилац који није наплатио свој део од дужника не може да захтева од других поверилаца који су наплатили свој део од дужника, да му сразмерно дају део од онога што су наплатили, те да он добије део свог потраживања.

Дељиве облигације се разликују од солидарних облигација по томе што је код солидарних облигација свако од поверилаца овлашћен да захтева испуњење целе обавезе од било ког дужника, односно сваки дужник, ако их има више, дужан је испунити целу обавезу, чак и у случају када је предмет обавезе дељив. Ово стога што када је обавеза дељива, према уговору или према закону, таква обавеза може бити солидарна.

³ Опширније за предмет код дељивих облигационих односа, вид. Г. Галев, Ј. Дабовић-Анастасовска, *Облигационо право*, Скопје, 226 и даље.

Када има више дужника у некој дељивој обавези насталој уговором у привреди, они одговарају повериоцу солидарно, осим ако су уговарачи изрично отклонили солидарну одговорност (чл. 401 ЗОО).

Дељиве обавезе које произлазе из истог правног односа имају и процесноправни значај. Наиме, код ове врсте обавеза може доћи до супарничарства. Повериоци могу поднети једну тужбу против једног дужника, односно сви дужници дељиве обавезе могу бити тужени једном тужбом, међутим, свако за испуњење свог дела.⁴

2.2. Солидарни облигациони односи

Солидарни облигациони односи уређени су у ЗОО одредбама чланова 402–422. Закон посебно уређује солидарност дужника (чл. 402–412), раздвојено од солидарности поверилаца (чл. 412–422). Солидарни облигациони односи имају своје карактеристике у односу на стране, у односу на предмет и у односу на испуњење.

Стране солидарних облигационих односа чине најмање два лица. Односи који настају између лица која чине једну или другу солидарну страну ових односа су релативно сложени. Сложеност солидарних односа је различита у зависности од тога на којој страни се јавља. Сложеност односа може бити на страни повериоца и тада је реч о активној солидарности, а може бити и на страни дужника и тада је реч о пасивној солидарности. Ако и на страни повериоца постоје солидарни повериоци, и на страни дужника постоје солидарни дужници, реч је о активној и пасивној солидарној облигацији на обе стране облигационог односа.

Код солидарних облигационих односа разликујемо две врсте односа: унутрашњи и спољашни однос. Спољашни однос је однос између поверилачке и дужничке стране (однос повериоца или саповерилаца према дужнику односно судужницима). Унутрашњи однос је однос између самих саповерилаца (њихов међусобни однос), односно између судужника (њихов међусобни однос). Спољашни однос код сваке солидарне облигације настаје у моменту њеног настанка, а престаје у моменту престанка облигације. Садржина спољашног односа је одређена садржином облигације. Унутрашњи однос настаје у тренутку престанка спољашњег односа (када облигација престаје) и разрешава се у зависности од правила на којима је заснован, односно у зависности од тога да ли је реч о активној или пасивној солидарној облигацији.

Када је реч о активној солидарности, у складу са чл. 414, ст. 1 ЗОО, сваки солидарни поверилац има право захтевати од дужника ис-

⁴ Тако, и К. Чавдар, *Закон за облигационите односи, коментари, објаснувања, практика и предметен регистар*, Скопје 2001, 586.

пуњење целе обавезе, али кад један од њих буде намирен, обавеза престаје и према осталим повериоцима. У овом случају, дужник је дужан да потпуно одговори на захтев повериоца. Њему није остављена могућност да оцени колики је део који припада саповериоцу који захтева потпуно извршење обавезе. Ако без постојања оправданих разлога дужник не одговори позитивно на захтев саповерилаца, он пада у доцњу у односу на сва лица која чине сложену солидарну страну повериоца. Ако је дужник испунио обавезу у односу на било ког саповериоца који је то од њега захтевао, онда долази до потпуног извршења обавезе. У том случају, престаје облигациони однос и нико од осталих саповерилаца са сложене стране повериоца нема право да од дужника захтева испуњење обавезе. Онда, престаје и спољашни однос.

Код активне солидарности, ако ниједан од саповерилаца није захтевао испуњење обавезе од стране дужника, дужник може испунити обавезу повериоцу кога сам изабере, све док неки поверилац не затражи испуњење (чл. 414, ст. 2 ЗОО). При таквом избору, изабрани поверилац, односно саповерилац дужан је да прими испуњење обавезе од дужника. Одбијање примања обавезе од дужника доводи у доцњу, не само њега, већ и остале саповериоце. У таквом случају, сви повериоци су погођени правним последицама узрокованим доцњом саповериоца коме је било понуђено испуњење обавезе, односно намирење потраживања.

Када је испуњена обавеза, односно када је престао облигациони однос између сложене стране повериоца и дужника, настаје други унутрашњи однос између саповериоца који је наплатио цело потраживање од дужника и осталих поверилаца. Када је реч о активној солидарности, саповерилац који је у потпуности примио испуњење обавезе, дужан је у тзв. регресном односу осталим саповериоцима да исплати, односно да преда одговарајући део који им припада.

Када је реч о пасивној солидарности, свако лице које чини солидарну страну дужника (судужници) на захтев повериоца је дужно да намири његово право. Сваки дужник солидарне обавезе одговара повериоцу за целу обавезу и поверилац може да захтева њено испуњење од кога жели све док не буде потпуно испуњена, међутим када један дужник испуни обавезу, она престаје и сви дужници се ослобађају (чл. 402, ст. 1 ЗОО). Ако било ко од судужника понуди повериоцу испуњење обавезе, а овај одбије да прими такво испуњење, самим одбијањем он пада у доцњу у односу на све судужнике, а не само у односу на судужника који је понудио правилно испуњење обавезе. Међутим, ако у доцњу дође судужник од кога је захтевано испуњење потраживања, онда само тог дужника погађају последице које су резултат његове доцње. То нема никакве последице за друге дужнике. Ово стога што је доцња чин који се везује за лични однос дужника према обаве-

зи. У питању је последица кривице која се ставља на терет онога од кога је захтевано испуњење обавезе.

При постојању више солидарних дужника, свако може да дугује са другим роком испуњења, под другим условима и уопште са различитим одступањима (чл. 402, ст. 2 ЗОО). Исто као и код саповерилаца, право регреса је предвиђено и код солидарних дужника. Наиме, ако обавезу испуни само један од солидарних дужника, он има право регреса према осталим судужницима. У случају да је солидарни дужник у потпуности испунио обавезу, а не може да добије регрес од неког солидарног судужника, онда износ, који тај судужник није могао да плати, пада на терет осталих судужника, сразмерно њиховим деловима обавезе. Право регреса у односу на друге судужнике остаје и у случају када је судужник који врши испуњење свог дела дуга, потпуно или делимично ослобођен од обавезе. Будући да је то ослобађање лично, оно не доводи до умањења делова дуга који припадају другим судужницима. Унутрашњи односи између солидарних судужника, када неко или неки од њих не испуне обавезу, регулисани су одредбама чл. 411 и 412 ЗОО. Право на регрес уређено је одредбама члана 411 ЗОО, а подела делова уређена је чланом 412 ЗОО. Ако није уговорено ништа друго, или шта друго не произлази из правних односа учесника у послу, на сваког дужника пада једнак део.

Ако је солидарна обавеза закључена у искључивом интересу једног од солидарних дужника, он је дужан да надокнади цели износ обавезе судужнику који је намирио повериоца. Овакав случај постоји код осигурања власника моторних возила од одговорности према трећим лицима, ако не постоје услови који искључују такав захтев.

Пасивна солидарна облигација има већи практични значај од активне. Њеним установљавањем, жели се успоставити већа гаранција за испуњење обавезе, па се зато на њу често наилази у пракси. Поверилац при постојању пасивне солидарне облигације има већу гаранцију да ће реализовати своје потраживање. Ово зато што овде има више дужника, па је већа вероватноћа да ће један од њих намирити потраживање у потпуности.

Предмет солидарних облигационих односа може бити и дељива и недељива радња. То је тако, јер код ових облигационих односа основ њиховог настанка није у дељивости, односно недељивости предмета, као што је случај са дељивим облигационим односима.⁵ Код солидарних облигационих односа, без обзира на то да ли је предмет дељив или не, његово извршење односно реализација увек треба да је у потпуности.

⁵ Тако, Г. Галев, Ј. Дабовић-Анастасовска, 230.

Сложеност страна, и њихова солидарна одговорност код ове врсте односа, може да настане на основу закона и уговора. Када на страни повериоца има више лица, они су солидарни само када је солидарност уговорена или одређена законом (чл. 413 ЗОО). Солидарност се не претпоставља, већ треба да се докаже. У једном случају – то ће бити уговор, у другом закон којим је солидарност изрично предвиђена. Ако се има у виду да је једно од основних начела облигација слободна диспозиција страна, оне (када то закон, устав или добри пословни обичаји не забрањују) у својим уговорним односима увек могу предвидети активну или пасивну солидарност њихових страна.⁶ Најчешћа врста уговорне солидарне одговорности предвиђена је уговором о гаранцији. Код овог уговора, остављено је странама да саме одлуче каква ће бити одговорност гаранта за обавезу главног дужника: споредна (супсидијарна) или солидарна, осим ако није у питању гарант-платац, који је по сили закона једнак у одговорности са главним дужником.⁷

Када солидарност произлази из закона, она може бити предвиђена императивном или диспозитивном одредбом. Тако, на пример, када је учињена штета од више лица, солидарна одговорност свих лица која су штету причинила је резултат императивне законске одредбе.⁸ То је случај и са одговорности брачних другова за обавезе које произлазе из облигационих односа којима се омогућује намирење свакодневних потреба породице. Норма која на диспозитивној основи предвиђа солидарност дужника је одредба чл. 401 ЗОО.⁹ Ради се о допунској диспозитивној правној норми, која је применљива само у случају када стране уговорног односа нису уговориле нешто друго.

Пасивна солидарна одговорност може настати и тестаментом. То ће бити случај када је завешталац у тестаменту одредио да сви наследници солидарно испуне неку његову обавезу у односу на одређено лице.

При захтеву за испуњење облигације постављеном од стране повериоца према неком солидарном дужнику, сваки солидарни дужник може повериоцу истаћи објективне приговоре који произлазе из садржаја обавезе, али и своје личне (субјективне) приговоре, али не и личне (субјективне приговоре) које би према повериоцу могао да истакне

⁶ Према неким ауторима, солидарна одговорност може настати и прећутно, односно посредно, када се из околности, према уобичајеном току ствари и природи конкретног односа, може са сигурношћу закључити да су стране уговора имале намеру да се на дужничкој страни успостави солидарна одговорност. Тако, К. Чавдар, 588.

⁷ Вид. ЗОО, чл. 1043, ст. 3.

⁸ Вид. ЗОО, чл. 195, ст. 1.

⁹ Члан 401 ЗОО гласи: „Када има више дужника у некој дељивој обавези из уговора у привреди они солидарно одговарају повериоцу, осим ако уговарачи нису изрично одстранили солидарну одговорност“.

неки други солидарни дужник. Међутим, сваки солидарни дужник може истаћи повериоцу приговор да је неки други солидарни дужник испунио део обавезе или целу обавезу.

Облигациони односи са солидарним странама, без обзира на којој страни односа је солидарност, престају када неко од солидарних саповериоца у потпуности реализује обавезу коју је имао дужник, и када неко од солидарних дужника у потпуности изврши обавезу повериоцу. Међутим, ако се престанак солидарних облигационих односа врши пребијањем, отпуштањем дуга, новацијом, сједињењем или заставањем, онда на њега утицај имају сви посебни начини престанка облигационог односа. Исто тако, утицаја има и то да ли је реч о солидарности на страни дужника или повериоца, или су солидарне обе стране. У даљем излагању, укратко ћемо се осврнути на сваки од посебних начина престанка солидарних облигационих односа.

Престанак солидарних облигационих односа пребијањем. Када постоји облигациони однос са активном солидарношћу, дужник може да изврши пребијање своје обавезе са потраживањем које има према повериоцу који захтева испуњење (чл. 415, ст. 1 ЗОО). У овом случају, пребијање доводи до престанка солидарног облигационог односа. Други саповериоци имају право на регрес од саповериоца који је намирио потраживање пребијањем свог дуга са правом које је дужник имао у односу на њега из неког другог облигационог односа.

Дужник може да изврши пребијање свог дуга и према саповериоцу који није од њега захтевао испуњење дуга, само до висине дела солидарног потраживања који припада том саповериоцу (чл. 415, ст. 2 ЗОО). У овом случају, постоји делимични престанак солидарног облигационог односа. Пребијање доводи до промене солидарног облигационог односа, тако што саповерилац чије је потраживање пребијено престаје бити саповерилац.

Пребијање као начин престанка облигација може да нађе примену и код пасивне солидарне облигације. Сваки солидарни дужник може се позивати на пребијање које је извршио са његовим судужником (чл. 403, ст. 1 ЗОО). У овом случају, пребијање доводи до престанка облигационог односа према свим судужницима. Према одредби става 2, члана 403 ЗОО, сваки солидарни дужник може да захтева да се потраживање неког другог судужника пребије према повериоцу из неког другог облигационог односа, али само за онолико колико износи део дуга тог судужника у солидарној обавези. У овом случају, пребијање доводи до делимичног престанка облигационог односа.

Престанак солидарних облигационих односа отпуштањем дуга и новацијом. Отпуштањем дуга и новацијом дужника из солидарног

облигационог односа само једног од саповериоца тог односа, умањује се дуг дужника за онолико колико износи део потраживања саповериоца који врши отпуштање дуга и новацију (чл. 416 ЗОО). Отпуштање дуга и новација, у овом случају, доводе до делимичног престанка солидарног облигационог односа. Из овог облигационог односа излази саповерилац који је дуг опростио, односно који је учествовао у новацији са дужником.

Када је у питању пасивна солидарна облигација, отпуштање дуга извршено споразумно са једним солидарним дужником ослобађа обавезе и остале дужнике (чл. 404, ст. 1 ЗОО). У овом случају, долази до потпуног престанка облигационог односа. Али, ако је отпуштање имало за сврху да ослободи обавезе само дужника с којим је извршено, солидарна обавеза смањује се за део који према међусобним односима дужника пада на њега, а остали дужници одговарају солидарно за остатак обавезе (чл. 404, ст. 2 ЗОО). У овом случају, облигациони однос не престаје већ мења свој садржај.

Код пасивне солидарне облигације и новације коју је извршио поверилац са једним солидарним дужником, ослобађају се обавезе и остали солидарни дужници (чл. 405, ст. 1 ЗОО). Само када су поверилац и дужник ограничили новацију на део обавезе која пада на овог дужника, обавеза других не престаје, него се смањује за тај део (чл. 405, ст. 2 ЗОО).

Престанак солидарних облигационих односа поравнањем. Када је реч о солидарној страни повериоца, сваки солидарни саповерилац може за свој део потраживања који има према дужнику да закључи поравнање за део дужникове обавезе. Ово поравнање нема дејства према осталим повериоцима, али ови имају право да прихвате то поравнање и оно производи дејства према њима, осим ако се оно односи само на део повериоца са којим је закључено (чл. 417 ЗОО).

Када је солидарност облигационог односа на страни дужника, поравнање које је закључио један од солидарних дужника са повериоцем нема дејства према осталим дужницима, али ови имају право да прихвате то поравнање, ако оно није ограничено на дужника са којим је закључено (чл. 406 ЗОО).

Престанак солидарних облигационих односа сједињењем (конфузацијом). Према члану 342, ст. 1 ЗОО, обавеза престаје сједињењем када једно исто лице постане и поверилац и дужник. Овакав случај код правних лица постоји када се једно правно лице присаједини другом или се оба правна лица сједине у једно. Код физичких лица, овакво сједињење настаје код наслеђивања.

Када се у личности једног солидарног повериоца сједини и својство дужника, сваки од солидарних поверилаца може од њега захтевати само свој део потраживања (чл. 418 ЗОО). У овом случају, сједињење доводи до тога да солидарни однос за њега као повериоца престане да постоји. Тај исти поверилац, након сједињења се јавља као нови дужник у односу на остале повериоце. Сједињење у овом случају доводи до промене на страни дужника. На месту ранијег дужника, који је након сједињења престао да постоји, сада долази саповерилац као нови дужник, коме се сједињењем преноси дуг старог дужника, па због тога остали саповериоци имају право да свој део потраживања намире од тог саповериоца као новог дужника. Сједињењем, у овом случају, умањује се број поверилаца. Сједињење доводи и до умањења потраживања саповерилаца за део потраживања оног саповериоца који је сједињењем престао да буде саповерилац и постао дужник у солидарном облигационом односу.

Ако код пасивне солидарне облигације дође до сједињења између једног од судужника и повериоца, у том случају обавеза осталих дужника се умањује за износ дела који припада дужнику који је постао поверилац у тој пасивној солидарној облигацији (чл. 407 ЗОО). У овом случају, судужник на кога је сједињењем прешло право ранијег повериоца престаје да буде дужник, и у односу на остале судужнике сада се јавља у улози новог повериоца.

Престанак солидарних облигационих односа застаревањем. Код постојања облигационог односа са активном солидарности, ако било ко од саповерилаца својом радњом прекине застаревање, или ако ради одређене околности према њему не тече застаревање, тај прекид (осим њему) не користи осталим повериоцима, и према њима застаревање тече и даље (чл. 421, ст. 1 ЗОО). То значи, да ће застарелост у односу на њих наступити истеком рока предвиђеног законом. У односу на саповериоца према којем застаревање не тече због застоја или прекида, застарелост ће наступити након истека рока, након престанка застоја, односно након прекида застарелости.

Одрицање застарелости извршено према једном повериоцу користи и другим повериоцима (чл. 421, ст. 2 ЗОО).

Код пасивне солидарне облигације, с обзиром на то да се солидарни дужници могу обавезати са различитим роком испуњења, може се десити да за неког од њих већ наступи застарелост, а да за друге застарелост још није наступила, тако што поверилац од таквог дужника може наплатити цели дуг. У том случају, дужник према којем застарелост није наступила не може се позивати на застарелост која је наступила за остале судужнике из солидарне пасивне облигације. Ово стога што ако застарелост не тече или је прекинута према једном дужнику,

она тече према другим солидарним дужницима и може да настане, међутим, дужник према коме обавеза није застарела и који је морао да је испуни има право да захтева од других дужника према којима је обавеза застарела да му надокнаде сваки од њих свој део обавезе (чл. 410, ст. 1 ЗОО). Ако је застарелост наступила према свим солидарним дужницима, а неко од солидарних дужника је признао дуг, односно одрекао се застарелости, то не производи правно дејство према другим судужницима (чл. 410, ст. 2 ЗОО). У овом случају, дужник који је испунио застарелу обавезу нема право да захтева од других судужника накнаду свог дела обавезе.

2.3. Недељиви облигациони односи

Недељиви облигациони односи уређени су одредбама члана 423 ЗОО. Гледано са аспекта страна, као и код дељивих и солидарних облигационих односа, стране недељивог облигационог односа састоје се од два или више лица. Међутим, код недељивих облигационих односа са сложеним странама, сложеност је условљена, односно зависи од воље самих страна (уговор) или од закона.

У погледу предмета, карактеристично за ове облигационе односе је то што предмет може бити само недељива радња. Зато, и сам облигациони однос је недељив. Недељивост обавезе може бити због природе обавезе, односно предмета обавезе, али исто тако и због воље страна. Недељива обавеза је она која се не може извршити у деловима, зато што би такви делови изгубили својства које има радња у целини. Недељиве обавезе могу се састојати у активној радњи, давању или чињењу, или у пасивном понашању, трпљењу или нечињењу. По правилу, пасивне облигације су недељиве. Код активних облигација, облигација може бити и дељива, али договором страна она може бити и недељива зато што су се стране договориле да цела облигација буде извршена одједном.

Према одредби из члана 423, ст. 1 ЗОО, на недељиве обавезе у којима има више дужника сходно се примењују прописи о солидарним обавезама (чл. 402–412 ЗОО). То значи, да је сваки дужник дужан испунити целу неподељену обавезу, а поверилац је овлашћен од сваког дужника да захтева испуњење целе обавезе. Испуњењем обавезе од стране било ког дужника, обавеза се гаси, а дужник који је испунио обавезу има право на регрес према осталим дужницима.

Кад је реч о недељивој обавези, а постоји више поверилаца међу којима није ни уговорена ни законом одређена солидарност, један поверилац може захтевати да дужник испуни обавезу њему, само ако је овлашћен од осталих поверилаца да прими испуњење, иначе сваки

поверилац може захтевати од дужника да обавезу испуни свим повериоцима заједно, или да је положи суду (чл. 423, ст. 2 ЗОО).

3. СОЛИДАРНА ОДГОВОРНОСТ

Солидарна одговорност је одговорност два или више лица за исти дуг, када су судужници дужни да испуне обавезу свако појединачно или сви заједно. Према ЗОО, поверилац у овом случају може да захтева испуњење обавезе од сваког дужника (судужника) све док се обавеза не испуни у потпуности. Чим један од дужника у потпуности испуни обавезу, обавеза престаје за све дужнике. До солидарне одговорности може доћи на основу уговора закљученог између повериоца и дужника, на основу закона, на основу судске одлуке или на основу тестаментa. Без постојања правног основа, не може настати солидарна одговорност. Међутим, више дужника неке дељиве обавезе настале уговором у привреди одговарају повериоцу солидарно, осим ако су уговарачи изричито отклонили солидарну одговорност. У овом случају, реч је о оборивој претпоставци о постојању солидарне одговорности. Солидарни дужници не морају да дугују са истим роком, и под истим условима. Сваки од судужника може дуговати са другим роком испуњења, под другим условима и различитим модалитетима, међутим, основ обавезе за сваког од њих мора бити исти и мора бити исти облигациони однос.

Према ЗОО, у складу са правилима о солидарној одговорности, дужник који је испунио обавезу у потпуности, има право да захтева од сваког судужника да му надокнади део обавезе која њему припада. Ако између судужника не постоји правни основ према којем би се одредили делови за сваког од њих, сваком дужнику припада једнак део. Део који пада на дужника од кога не може да се добије накнада, дели се сразмерно на све дужнике.

У погледу солидарне одговорности и испуњења обавезе од стране дужника, односно судужника, извршеног пребијањем, отпуштањем дуга, новацијом, поравнањем, сједињењем и застарелошћу, карактеристике су изложене у одговарајућим деловима овог текста.

4. ИЗВРШЕЊЕ ПРЕМА СОЛИДАРНОМ ДУЖНИКУ

У ЗИ, у Глави 12, са насловом – Посебне одредбе о извршењу на имовини правних лица за наплату новчаног потраживања, у члану 207

који носи назив „Извршење према солидарном дужнику“, предвиђене су одредбе којима је регулисано извршење према солидарном дужнику.¹⁰

Према ставу 1, члана 207 ЗИ, против два или више дужника који солидарно одговарају према извршној исправи, извршитељ може да донесе налоге о извршењу за сваког дужника посебно. То ће бити случај само када су солидарни дужници обухваћени једном извршном исправом.¹¹ На први поглед, измена односно допуна става 1, члана 207 ЗИ, у реду је ако се посматра сама, одвојена од других одредаба. Међутим, када је посматрамо у корелацији са одредбама из других ставова овог члана, нема неког већег значаја, будући да је извршитељ донео више налога о извршењу за сваког дужника посебно, те не може реализовати друге налоге све док се у складу са ставовима 3 и 4, члана 207 ЗОО не изврши или делимично не изврши налог о извршењу према дужнику, кога је поверилац у захтеву за извршење одредио као првог солидарног дужника, односно који је у захтеву означен на првом месту, а извршитељ није повукао тај налог од носиоца платног промета. Значи, други налог о извршењу, са одговарајућим износима, извршитељ припрема и доставља носиоцу платног промета код којег се води рачун следећег солидарног дужника – након што је извршитељ повукао налог који је био донет за првог солидарног дужника, односно за оног који је у захтеву био означен на првом месту, када налог према првом солидарном дужнику није извршен или је делимично извршен.

Ако се има у виду одредба чл. 207, ст. 1 ЗИ, пре измене (према којој је против два или више дужника који солидарно одговарају према извршној исправи, извршитељ могао да донесе само један налог о извршењу, према којем би се редослед наплате из повериоачевог захтева, односно наплата извршила онако како је то наведено у захтеву за извршење – према ставу 2 члана 207 ЗИ који није промењен), то је значило да ће у налогу извршиоца бити наведени сви солидарни дужници према редоследу који је поверилац одредио, а ако то није учинио, наплата ће се извршити по оном редоследу по ком су дужници наведени у захтеву за извршење. У том случају, носилац платног промета ће ако има средстава на рачуну првоозначеног дужника извршити пренос са тог рачуна, а ако нема, онда ће извршити пренос од другоозначеног дужника и тако по реду, према редоследу предвиђеном у

¹⁰ У члану 207 основног текста ЗИ из 2005. год., Законом о изменама и допунама Закона о извршењу, *Сл. весник на РМ*, бр. 8/08, у ставовима 1, 3 и 4 направљене су измене и допуне, а додат је и нови став 5.

¹¹ Пре измене, односно допуне става 1 члана 207 ЗИ, извршитељ је могао да донесе само један налог о извршењу. Став 1 члана 207 ЗИ из 2005. год., пре измене је гласио: „Против два или више дужника који солидарно одговарају према извршној исправи, извршитељ доноси један налог о извршењу“.

члану 201 ЗИ. На овај начин, спроводиће се извршење ако се рачуни солидарних дужника воде код једног носиоца платног промета. Ако се имају у виду одредбе члана 201 (према којима носилац платног промета врши наплату редоследом према времену пријема налога о извршењу, ако законом није другачије одређено), као и да носилац платног промета води евиденцију о редоследу налога о извршењу према дану и сату пријема и издаје повериоцу, на његов захтев, потврду о месту његовог потраживања у том редоследу, чини се да је већа могућност да се извршење спроведе када постоји један налог за све солидарне дужнике. То зато, што у случају ако извршење не може да се спроведе према првом солидарном дужнику, спровешће се према другоозначеном дужнику, и тако редом. Међутим, најбитније је то што ће се сачувати приоритет у извршењу у односу на друге налоге о извршењу поднесене за друга потраживања. У супротном, као што је садашње решење предвиђено у члану 207, став 1 ЗИ, постоји опасност – ако не буде намирено извршење са рачуна првог солидарног дужника, да се изгуби редослед приоритета који је стечен првим налогом о извршењу, будући да је у међувремену док је текло извршење према првом солидарном дужнику могуће да се издају од стране других извршитеља налози за друга извршења према другом и следећим солидарним дужницима који произлазе из других извршних исправа. У том случају, изгубиће се приоритет у намирењу, па је могуће да дође до немогућности извршења, а ако би сви солидарни дужници били у једном налогу, приоритет се не би изгубио и извршење би се реализовало.

Добро је то што према чл. 207, ст. 1 ЗИ, који је на снази, извршитељ може да доноси налоге о извршењу за сваког дужника посебно, међутим не мора, што значи да извршитељ може да донесе један налог о извршењу. Ипак, измене и допуне направљене у чл. 207, ст. 3 и 4, не дају могућност да се спроведе извршење према следећем солидарном дужнику све док извршитељ не повуче налог у коме је наведен дужник којег је поверилац у захтеву за извршење одредио као првог солидарног дужника, односно који је у захтеву означен на првом месту, а тај налог није извршен или је делимично извршен.

Из напред изложеног, неспорно је да се извршење према солидарним дужницима не може спроводити са налозима о извршењу за сваког дужника посебно, у исто време. Према одредбама члана 207 ЗИ, мора бити повучен налог извршитеља у коме је поверилац у захтеву за извршење одредио првог солидарног дужника, односно који је у захтеву о извршењу означен на првом месту, а тај налог није извршен или је делимично извршен, па тек након тога извршитељ припрема други налог о извршењу са одговарајућим износима и доставља га но-

сиоцу платног промета код којег се води рачун следећег солидарног дужника.

Редослед наплате зависи од повериочевог захтева. Наиме, према ставу 2, члана 207 ЗИ, поверилац може да одреди редослед дужника према којима ће се вршити наплата у захтеву за извршење, а ако то није учинио, наплата ће се вршити оним редоследом по којем су дужници наведени у захтеву за извршење.

Налог о извршењу извршитељ доставља носиоцу платног промета где се води рачун дужника којег је поверилац у захтеву за извршење одредио као првог солидарног дужника, односно који је у захтеву означен на првом месту (чл. 207, ст. 3 ЗИ). Носилац платног промета наплату врши редоследом према времену пријема налога о извршењу, ако законом није другачије одређено. Носилац платног промета води евиденцију о редоследу налога о извршењу према дану и часу пријема и повериоцу издаје, на његов захтев, потврду о месту његовог потраживања у том редоследу. Носилац платног промета не може да изврши налог дужника пре исплате потраживања по налогу о извршењу, ако законом није другачије одређено (чл. 201 ЗИ).

Ако се налог о извршењу са рачуна дужника кога је поверилац у захтеву за извршење одредио као првог солидарног дужника, односно који је у захтеву означен на првом месту, не изврши или се делимично изврши, онда извршитељ повлачи налог од носиоца платног промета. Извршитељ припрема други налог о извршењу са одговарајућим износом и доставља га до носиоца где се води рачун следећег солидарног дужника (чл. 207, ст. 4 ЗИ). Извршитељ спроводи поступак извршења од солидарних дужника по редоследу као што је напред изложено (сагласно ставу 3 и 4 ЗИ) до потпуног намирења повериоца (чл. 207, ст. 5 ЗИ).

На основу напред изложеног, сматрамо да су одредбе члана 207 ЗИ, до измена из 2008. године давале већу гаранцију за повериоца да намири своје потраживање, када је у питању извршење према солидарном дужнику. У питању су биле одредбе које су биле преузете из Закона о извршном поступку,¹² који је био у примени до почетка примене ЗИ – маја 2006. године. Међутим, и те одредбе нису децидирано решиле питање приоритета у намирењу код извршења према солидарном дужнику.

Сматрамо, да би се све дилеме везане за извршење према солидарном дужнику решиле када би извршитељ донео један налог о извршењу за све солидарне дужнике, а носилац платног промета блокирао

¹² Закон о о извршном поступку, *Сл. весник на РМ*, бр. 53/97, 59/00 и 64/03.

све рачуне свих солидарних дужника, а пренос средстава извршио би се према редоследу наведеним у налогу о извршењу, до потпуног намирења.¹³

Слично, али модификовано решење, садржи и Закон о извршењу Републике Хрватске, према којем извршилац, односно суд доноси један налог за све солидарне дужнике, а наплата се врши са рачуна свих солидарних дужника код банака у исто време, тако да ће се од сваког наплатити једнак износ, с тим што укупна сума не сме прећи износ повериоачевог извршног потраживања. Ако на рачунима солидарних дужника нема довољно средстава да се наплата спроведе одједном, наплата ће се извршити са било којег од тих рачуна према закону којим се уређује спровођење извршења на новчаним средствима тако да се повериоачево потраживање што брже намири.¹⁴

Да би се имплементирао неки од горе наведених начина извршења према солидарном дужнику, биће потребно да се направе одговарајуће измене одредаба члана 207 ЗИ. До тада, остаје да се примењују одредбе члана 207 ЗИ, као што је појашњено у овом тексту.

5. ЗАКЉУЧАК

У овом раду обрађена су нека питања која су у вези са обавезама са више дужника и поверилаца (дељиве, солидарне и недељиве обавезе и солидарна одговорност уређена према Закону о облигационим односима Републике Македоније), и извршење према солидарним ду-

¹³ Овакво решење је предвиђено у Закону о извршењу и обезбеђењу Републике Србије. Члан 190 Закона о извршењу и обезбеђењу Републике Србије, који је насловљен „Извршење према солидарним дужницима“, гласи: „У спровођењу извршења против два или више извршних дужника који солидарно одговарају за обавезу из извршне исправе и који су обухваћени истим решењем, односно закључком, организација за принудну наплату ће блокирати све рачуне свих солидарних извршних дужника, а пренос средстава ће вршити према редоследу наведеном у решењу, односно закључку, до потпуног намирења“. – Вид. Закон о извршењу и обезбеђењу, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 31/11.

¹⁴ Члан 119 Закона о извршењу Републике Хрватске, насловљен „Оврха према солидарним овршеницима“, гласи: „(1) Ако на темељу овршне исправе два или више овршеника солидарно одговарају, јавни овршитељ, односно суд који је надлежан за било којег од солидарних овршеника, на оврховитељево предлог, против њих ће довести један овршни налог, односно решење о оврси.

(2) Наплата ће се обавити са свих рачуна солидарних овршеника код банака у исто време тако да се са свакога наплати једнака свота, с тим да зброј тих свота не смије прећи износ оврховитељеве овршне тражбине. Ако на рачунима солидарних овршеника нема довољно новца да се наплата проведе одједном, наплаћиват ће се било с којег од тих рачуна према закону којим се уређује provedба оврхе на новчаним средствима тако да се оврховитељева тражбина што прије намири.“ – *Ovršni zakon, Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 139/10, 125/11, 150/11, 154/11, 12/12 и 70/12.

жницима према Закону о извршењу Републике Македоније. На самом почетку рада, у делу који је насловљен „Обавезе са више дужника или поверилаца“, изложени су дељиви облигациони односи. Затим, аутор је изложио солидарне облигационе односе и недељиве облигационе односе. У раду је аутор кратко изложио и солидарну одговорност два или више лица за исти дуг, када су судужници дужни да испуне обавезу свако појединачно, или сви заједно. У раду је детаљније изложено питање извршења према солидарном дужнику. У овом делу рада, проблематизују се одредбе члана 207 Закона о извршењу Републике Македоније, даје се преглед решења према Закону о извршењу и обезбеђењу Републике Србије и Према Закону о извршењу (Овршни закон) Републике Хрватске. На крају рада дају се одређене сугестије и предлози за побољшање стања у Закону о извршењу Републике Македоније.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Галев, Гале, Дабовиќ-Анастасовска, Јадранка, *Облигационо право*, Скопје 2008;
2. Чавдар, Кирил, *Закон за облигационите односи, коментари, објаснувања, практика и предметен регистар*, Скопје 2001.

Правни прописи

1. Закон о облигационим односима, *Сл. весник на РМ*, бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09 и 161/09;
2. Закон о извршењу, *Сл. весник на РМ*, бр. 35/05, 50/06, 129/06, 8/08, 83/09, 50/10, 83/10, 88/10, 171/10 и 148/11;
3. Закона о извршењу, *Сл. весник на РМ*, бр. 59/11, пречишћени текст;
4. Закон о о извршном поступку, *Сл. весник на РМ*, бр. 53/97, 59/00 и 64/03;
5. Закон о извршењу и обезбеђењу, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 31/11;
6. *Ovršni zakon*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 139/10, 125/11, 150/11, 154/11, 12/12 и 70/12.

Professor Arsen Janevski, LL.D.

Faculty of Law “Iustinianus Primus” in Skopje

OBLIGATIONS WITH MULTIPLE DEBTORS OR CREDITORS AND ENFORCEMENT TOWARDS JOINT DEBTORS

Summary

The article “Obligations with multiple debtors or creditors and enforcement towards joint debtors” deals with several issues connected to obligations with more debtors and creditors (divisible, joint and indivisible obligations and joint responsibility as provided by the Law on Obligations) and enforcement towards joint debtors according to the Law on Enforcement of the Republic of Macedonia. In the beginning of the article entitled Obligations with Multiple Debtors or Creditors, the divisible obligations are elaborated and further, the author elaborates on the joint obligations and the indivisible obligations. In the article the author briefly elaborates on the joint obligations of two or more persons for the same debt, when the co-creditors are obligated to fulfill their obligation severally or jointly. The issue of enforcement towards joint debtors is elaborated in the article in details. In this part of the article, the provisions of the article 207 from the Law on Enforcement of the Republic of Macedonia are discussed, and an overview is given of the solutions in the Law on Enforcement and Security of the Republic of Serbia and the Law on Enforcement of the Republic of Croatia. At the end of the article, the author gives some suggestions and proposals for the improvement of the Law on Enforcement of the Republic of Macedonia.

Key words: *Joint liability; Joint debtors; Enforcement towards joint debtors; Law on Enforcement; Law on Obligations; Divisible, joint and indivisible obligations.*